

Paola Gentile

De beelden
van de Lage Landen
in Italiaanse vertaling
(2000-2020)

Selectie, receptie
en beeldvorming

Opera sottoposta a peer review secondo il protocollo
UPI – University Press Italiane

Impaginazione
Verena Papagno

EUT EDIZIONI UNIVERSITÀ DI TRIESTE 2021

ISBN 978-88-5511-246-8 (print)

ISBN 978-88-5511-247-5 (online)

EUT Edizioni Università di Trieste
via Weiss 21 – 34128 Trieste
<http://eut.units.it>
<https://www.facebook.com/EUTEdizioniUniversitaTrieste>

Paola Gentile

De beelden
van de Lage Landen
in Italiaanse vertaling
(2000-2020)

Selectie, receptie
en beeldvorming

*Aan Gigi, Mariagrazia
en Rocco*

INHOUDSOPGAVE

9	Afbeeldingen
9	Grafieken
10	Tabellen
11	Voorwoord
15	Dankwoord
17	Inleiding
17	1. Samenvatting en omkadering van de studie
22	2. Terminologische beschouwing
25	HOOFDSTUK 1
25	1. Het belang van de imagologie in onze tijd
27	1.1 Imagologie op politiek niveau
29	1.2 <i>Nation branding</i> in het bedrijfsleven
31	1.3 Beeldvorming in de massamedia
33	2. Imagologie tussen verleden, heden en toekomst
33	2.1 Een korte geschiedenis van imagologie
36	2.2 Lacunes en nieuwe ontwikkelingen van de imagologie
38	3. De relatie tussen imagologie en vertaalwetenschap
42	4. Vertaalwetenschap en de circulatie van literatuur
51	HOOFDSTUK 2
51	1. De politieke factoren: de culturele diplomatie
57	1.1 De branding van Nederlandstalige literatuur in Italië
63	2. Economische factoren. De circulatie van Nederlandstalige literatuur in Italië
69	3. Sociale factoren. Culturele bemiddelaars in de circulatie en beeldvorming van Nederlandstalige literatuur
75	4. Culturele factoren. Receptie en culturele beelden
80	5. Descriptie van de methode en gegevensverzameling

85	HOOFDSTUK 3
85	1. Demografische gegevens van de geïnterviewden
86	2. Het belang van het transnationale veld
95	3. De rol van de vertalers
105	HOOFDSTUK 4
105	1. Het meso-niveau: productie en receptie
106	2. Tussen productie en receptie. De verhoudingen tussen de stakeholders
120	3. Tussen receptie en beeldvorming. Convergenties tussen de parateksten
135	HOOFDSTUK 5
135	1. Italiaanse heterobeelden van Nederland en Vlaanderen
135	1.1 Het beeld van Nederland
144	1.2 Het beeld van België en Vlaanderen
149	2. Beelden over Nederlandse literatuur bij Italiaanse literaire vertalers
155	3. Het microniveau: de tekstuele beelden
158	3.1 Kwantitatieve gegevens
165	3.2 Zelf- en heterobeelden van de Nederlanders
180	3.3 Zelf-en heterobeelden van de Vlamingen
191	SLOTBESCHOUWINGEN
191	1. Naar een transnationale beeldvormingspraktijk van vertaalde literatuur
195	2. Mijlpalen in de imagologie en toekomstige ontwikkelingen
200	3. De Nederlandstalige literatuur in Italië: een hoogconjunctuur
204	4. Een reis zonder einde
205	Bibliografie
227	Appendix

AFBEELDINGEN

- 17 Afbeelding 1: foto genomen in Amsterdam
48 Afbeelding 2: model voor imagologische analyse in de vertaalwetenschap
60 Afbeelding 3: boekomslag van *The Passenger – Olanda*
61 Afbeelding 4: promotionele tweets van *The Passenger – Olanda*
81 Afbeelding 5: visuele weergave van de methode
121 Afbeelding 6: vergelijking tussen omslagen van Nederlandstalige boeken en boeken van Scandinavische auteurs
122 Afbeelding 7: vergelijking tussen omslagen van Nederlandstalige boeken en boeken van Scandinavische auteurs
125 Afbeelding 8: boekomslagen van uitgever Fazi
125 Afbeelding 9: boekomslagen van uitgever Marsilio
125 Afbeelding 10: boekomslagen van uitgever Neri Pozza
130 Afbeelding 11: woordenwolk van de meest terugkerende woorden in het corpus van 450 recensies
157 Afbeelding 12: structuur van het Nodegoat programma

GRAFIEKEN

- 64 Grafiek 1: vergelijking tussen publicaties van Nederlandstalige fictie in Italië met en zonder subsidies
64 Grafiek 2: aantal subsidies per literaire stichting aan Italiaanse uitgeverijen (2000-2020)
66 Grafiek 3: vertaalde fictie in Italië (1900-1999)
66 Grafiek 4: toegekende subsidies (1900-1999)
67 Grafiek 5: vertaalde Nederlandstalige fictie in Italië (2000-2020)
67 Grafiek 6: toegekende subsidies voor fictie (2000-2020)
114 Grafiek 7: kranten en blogs die Nederlandstalige literatuur recenseren
116 Grafiek 8: meest gerecenseerde auteurs in Italiaanse kranten en blogs
142 Grafiek 9: frequentie van de woorden 'Olanda', 'Paesi Bassi' en 'olandese' in de Italiaanse krant *La Repubblica* (2000-2020)
149 Grafiek 10: meest voorkomende thema's die met 'Fiandre' en 'fiammingo' worden geassocieerd
158 Grafiek 11: vaakst terugkerende thema's in het corpus
160 Grafiek 12: uitsplitsing van de beelden
160 Grafiek 13: auteurs met minstens tien beelden
161 Grafiek 14: polariteit van de beelden van het corpus
161 Grafiek 15: polariteit van de beelden per auteur (noord-zuid)

- 162 Grafiek 16: polariteit van de beelden per auteur (sterk-zwak)
- 162 Grafiek 17: polariteit van de beelden (centrum-periferie)
- 163 Grafieken 18 en 19: polariteit per land
- 164 Grafieken 20 en 21: *couleur locale* in Nederlandse en Vlaamse romans
- 165 Grafieken 21 en 22: meest vertegenwoordigde etnische/religieuze groepen in Nederlandse en Vlaamse romans

TABELLEN

- 123-24 Tabel 1: recensies en promotionele pitches op de omslagen, de website en/of de voor- en nawoorden van Nederlandstalige boeken uitgegeven door Iperborea
- 126-27 Tabel 2: coverteksten op de omslagen en/of websites van andere uitgevers
- 131 Tabel 3: analyse van de woordcombinaties
- 132 Tabel 4: thema's waarmee sommige boeken of auteurs worden geassocieerd
- 133 Tabel 5: thema's waarmee sommige boeken of auteurs worden geassocieerd
- 158 Tabel 6: weergave van de tekstuele analyse

Voorwoord

Dit boek gaat over beelden, over vertalers, over literaire werken die van noord naar zuid reizen. Het brengt drie wetenschappelijke specialismen tezamen: imagologie, sociologie van vertaling en receptiestudies. Met name op het snijvlak van de eerste twee onderzoeksvelden wordt door de schrijfster van dit werk innovatieve resultaten geboekt.

De imagologie is in de 19^e eeuw ontstaan als een vertakking van de vergelijkende literatuurwetenschap. In de jaren vijftig van de vorige eeuw werd deze tak van wetenschap nieuw leven ingeblazen door de Belgische comparatist Hugo Dyserinck, en in een nog recentere tijdperk heeft de Nederlandse comparatist en cultuurhistoricus Joep Leerssen als aandrijver van nieuw onderzoek gefungeerd. Imagologie is de studie van beelden en stereotypen van een bepaalde cultuur zoals die worden opgevat en aan gevoeld door de eigen cultuur maar ook door andere culturen en gemeenschappen. Die zelf- en heterobeelden worden overgedragen en verspreid door met name literaire teksten, en vervolgens ontleed door imagologen. Tot voor kort heeft de imagologie geen aandacht geschonken aan vertaalde werken. Dat is op zijn minst frappant, als men denkt aan de fundamentele rol die vertalingen spelen in de transmissie en verspreiding van beelden – zowel beelden van de eigen uitgangscultuur als die van de doelcultuur. En het is nog frappanter, als men kijkt naar de reizen die literaire werken afleggen, als men denkt aan al die grenzen die ze oversteken – en in feite ook verleggen.

Daarom was het een gelukkige keuze van de schrijfster van dit boek om zich tot doel te stellen deze grote leemte op te vullen en het fenomeen vertaling voor het voetlicht te brengen in een imagologische context. Daarbij gaf zij gehoor aan een oproep van drie vertaal- en literatuurwetenschappers – Luc van Doorslaer, Peter Flynn en Joep Leerssen – die er in 2016 voor pleitten om de analyses en resultaten van de imagologie ook in de vertaalwetenschap op te nemen. Dankzij die oproep is de onderhavige monografie ontstaan, een studie waar de schrijfster vier intensieve jaren van postdoctoraal onderzoek aan heeft gewijd.

De resultaten van dit breed opgezette onderzoek zijn opmerkelijk, vernieuwend en veelbelovend voor toekomstige studies op dit gebied. Ten eerste draagt dit werk

een steentje bij aan de erkenning van het belang van literaire vertaling in de moderne wereld. Een toenemend aantal wetenschappers is zich ervan bewust hoe belangrijk de rol van de literair vertaler is, en de literaire vertaling wordt, feitelijk in een soort herwaarderingsproces, in steeds sterkere mate beschouwd als het resultaat van een ingrijpend herscheppingsproces.

In de tweede plaats, en meer specifiek, wordt in deze monografie de transnationale context van het literair verkeer van Nederland naar Italië verkend en opgemeten, waarbij alle actoren en factoren die een beslissende rol spelen onder de loep worden genomen. Deze verkenning neemt vier dimensies in beslag: een politieke dimensie, vanwege de bemiddeling van het Nederlands Letterenfonds en Literatuur Vlaanderen, die zijn opgericht voor de bevordering van de Nederlandse en Vlaamse letteren; een economische dimensie, omdat het uitgeverswezen natuurlijk ook winstooigmerken heeft; een sociale dimensie, omdat de contacten tussen vertalers, uitgevers en andere stakeholders cruciaal zijn voor de selectie, productie en bevordering van literaire werken; en een culturele dimensie, omdat al deze actoren de smaak, preferenties en receptiepatronen van het doelpubliek in het oog houden. Het is voor het eerst dat deze sociaal-culturele en politiek-economische aspecten, die normaliter aan bod komen in de sociologie van de vertaling en deels in receptiestudies, worden bestudeerd door middel van een gecombineerde aanpak waarin de imagologie een aanvullend theoretisch kader vormt. Op deze manier wordt tegelijkertijd een veel ruimere context geschapen voor de bestudering van literaire en culturele beelden.

De hoofdrolspelers in deze monografie zijn enerzijds de Nederlandstalige romans, anderzijds alle actoren die betrokken zijn bij de overheveling van die romans naar de Italiaanse markt. Bijvoorbeeld, redacteuren van uitgeverijen en medewerkers van de twee letterenfonds: geïnterviewd door de schrijfster van deze monografie, hebben zij diverse inzichten geboden in aspecten en processen die normaliter aan het oog van de buitenwereld zijn onttrokken. Maar de voornaamste stemmen in dit boek zijn de vertalers, met name de literaire vertalers die de Nederlandstalige letteren voor een Italiaans publiek hebben opengesteld. Zij hebben kostbare inzichten aangereikt over hun werk, over hun relaties met de andere actoren, over het onderhandelingsproces waarmee vertalingen tot stand komen. En alle actoren tezamen hebben de schrijfster een inzicht gegund in de dynamiek van het uitgeverswezen, in de diverse fases van selectie, productie en promotie. Zodoende heeft zij in kaart kunnen brengen op welke manier een boek op reis gaat en welk traject er precies wordt afgelegd. Daarnaast is dankzij de medewerking van de diverse stakeholders een beter en ruimer zicht gekomen op de culturele en imagologische verschillen tussen Nederland en Vlaanderen enerzijds en Italië anderzijds.